ئیران ترسناکترین ئەمپریالیزمە و عێراقی داگیرکردووە.. نووسینی: زەکی رەزا.. و: رەزا شوان

ئێران لە رێی هزر و رۆشنبیری و مەزهەبییەوە عێراقی داگیرکردووە. داگیرکردنی عێراق لە لایەن ئیمپریالیزمی ئێرانییەوە، داگیرکردنێکی ماوە درێژ دەبێت، شوێنەوار و زیانەکانی، لە هەموو شێوە ئیمپریالیزمە نوێ و کۆنەکان زیاترە.

کێشەی گەورەی گەلان، لە ڕووبەڕووبوونەوەی داگیرکردنی ناسەربازی دایە. عێراق لەژێر بەزەیی ئیمپریالیزمدا، بە دەستەکەڵی و چاوپێشینی ناوخۆیی، بووە بە بازاڕی ساغکردنەوەی بەرهەمەکانی ئێرانی داگیرکەر و ولاتانی تری ناوچەکە.

دوور لە سەزداری، لەگەڵ لۆژیک و روانینێکی بێ لایەن لە عێراقی ئەمڕۆدا، دەتوانین ئەوە بڵێین، کە تا رادەیەکی دوور، عێراق لەژێر ئیمپریالیزمێکی چاوچنۆک و دڕندەدا دەناڵێنێت. داگیرکەری ئەمڕۆی عێراق، ئەو داگیرکەرە نییە، بەو شێوەیەی کە ناسراوە. داگیرکردنی دەوڵەتێک لە لایەن دەوڵەتێکی ئیمپریالیزمەوە، بە دزینی سامانەکانی، واتا وەک ئیمپریالیزمی کۆن کە کاری بە نیشتەجێکردن لە وڵاتی داگیرکراودا دەکرد و سامانەکانی دەدزی، گەرچی ئەم کارە لە عێراقی ئەمڕۆدا، لێکۆڵینەوە هەڵدەگرێت. بەڵام لە ئەمڕۆدا، بوونی ئیمپریالیزم لە عێراقدا، ئیمپریالیزمێکی تازەیە. وەکو ئیمپریالیزمی ئەوروپی وایە، لە داگیرکردنی دەوڵەتە دواکەوتووەکان لە ئاسیا و ئەفریقادا. بە تایبەتیش لە دوای شۆڕشی پیشەسازیدا، بە دۆزینەوەی بازاڕ بۆ ساغکردنەوەی بەرهەمەکانیان. و گەڕان بە دوای کاڵای خاوی هەرزادا. ئەم کارەش بێ پرسیار نییە بە لێکۆڵینەوە لە دۆخی عێراق.

بەڵام بە درێژایی مێژوو هیچ دەوڵەتێکی داگیرکراو ملکەچ نەبووە. بە شێوەیەک لە شێوەکانی بەرگری چەکداری، لە دژی داگیرکەران بەرگرییان لە وڵاتەکانیان کردوون. گەلی عێراقیش لە ڕووبەڕووبوونەوەی بەریتانیای داگیرکەر دوانەکەوت، لە کاتی

شۆرشی (١٩٢٠) دا، بەرگرییان لە عێراق کرد. لە دوای ساڵی (٢٠٠٣) ەوە. گەلانی عێراق لە خەباتێکی نیشتمانیدا، رووبەڕووی ئەمریکای داگیرکەر بوونەوە.

گەر بە مێژووی بەرنگارییەکانی گەلاندا بچینەوە، لە رووبەڕووبوونەوەی داگیرکەراندا، سەرەڕای چەندین کاروانی قوربانیدان، کۆڵییان نەدا و لە دواییدا سەرکەوتن و گەیشتن بە ئامانجەکانیان. ئەو گەلانەی کە بە هەزاران قوربانییاندا و شارەکانیان کاولکردن، لە پێناوی ئازادیدا، بەرگرییان گەل و نیشتمانەکەیان کرد، بە نموونە، گەلی ڤیتنامی لە ڤیتنام دا، لە گرنگترین جەنگدا، کە هەردوو شەڕەی هزری و رۆشنبیرییە. لەم دوو جەنگەدا نەیان دۆڕاند. بە کردەوەیی ریگای لە بەردەم سەربەخۆیی بە واڵاکردن، بەرەو بنیاتنانەوەی وڵاتەکەیان هەنگاویان نا.

ئایا عێراقی ئەمڕۆ دەوڵەتێکی سەربەخۆیە؟ رێمان پێبدەن بە شێوازێکی تر ئەم پرسیارە بکەین. ئایا عێراق دەوڵەتێکی داگیرکراوە؟

بە تیۆری لە دووای گرتبەری رێوشوێنی چوونە دەرەوەی هێزەکانی ئەمریکای داگیرکەر لە عێراقدا، عێراق بە دەوڵەتێکی سەربەخۆ دادەنرێت. ئەندامیشە لە رێکخراوە جیاوازەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان. ئەندامیشە لە ریکخراوە جیاوازەکانی دەوڵەتە ناوچەییەکان. بێگومان ئەمانە ئاماژەن بە سەربەخۆیی عێراق. بەڵام ئایا بە کرداری عێراق دەوڵەتێکی سەربەخۆیە؟ یان هێشتا لەژێر حوکمی ئیمپریالیزمدا ـ نەک ئیمپریالیزمی ئەمریکی ـ دەناڵێنێت؟

لە میانەی راستیی سیاسی و ناسەقامگیری و لاوازی ئابووری لە عێراقدا و هەرەسهێنانی بەڵکو لە رستیدا تێپینی ژێرخان و دواکەوتنی بەرهەمهێنان. عێراق لەژێر بەزەیی ئیمپریالیزم دایە. بە دەستەکەڵەی ناوخۆیی، عێراقی کردووە بە بازاڕێک بۆ ساغکردنەوەی بەرهەمەکانی. ئەم شێوە ئیمپریالیزمە، شێوەیەکە لە شێوەکانی ئیمپریالیزمی تازە. وەکو پێشتر وتمان، لە دوای شۆڕشی پیشەسازیدا

لە ئەوروپا سەری هەڵدا.

گەر ئیرادەیەکی سیاسی هەبێت و بتوانن لە گرێکوێرەکانی رابردوو رزگاریان ببێت، دەکرێت سەرکردە گەلێک کە رێز لە ئیرادە گەلەکەیان بگرن، کە هاوبەستبوونیان بەیان هەبێت. بە دەسزییەوە رووبەڕووی ئەم شێوە ئیمپریالیزمە ببنەوە.

بەڵام کێشە گەورەکەی گەلان لە رووبەڕووبوونەوەی داگیرکەرێکی

ناسەربازی نییە، یا بە گواستنەوەی داگیرکارییەکی ناراستەوخۆ. بە تایبەتیش کە داگیرکەران کەرستەیەکی ڕێکخراوەیی هزری و ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتیان لە بەشێکی عێراقدا هەبێت. لەسەرجەم ولاتیشدا بەسەپێنن. بە بوونی دایەنگەیەکی کومەڵایەتی بە ئەم ڕێکخراوەییە. ئەوە ئەم شێوە ئیمپریالیزمە کە لە ئەمڕۆدا ڕووبەڕووی عێراق بۆتەوە. سەرەڕای فاکتەری ئاینی مەزهەبی و نەتەوەیی و گۆڕانکاری کە ڕووبەڕووی عێراق بوونەتەوە.
ئێران لە کاتی شەڕی عێراق و ئێراندا، بوونی ئۆپۆزسیۆنی ئیسلامی (شیعی) و پەیوەندییەکانی لەگەڵ سەرکردەکانی کورد و ئامانجە نەتەوەییەکانی کوردی، بە شێوەیەک و بە ڕادەیەکی زۆر قوستەوە. تا ڕادەیەکی دیاریکراویش توانی لە ئەم حیزبانە و جەماوەرەکانیان، تۆڕی هەواڵگری و سیخوڕی پێکبهێنێت و کار بە بەرژەوەندییەکانی بکەن. لەژێر فەرمانی ئەواندا بن. بە تایبەتیش هێزە شیعییەکان، کە لە دوای داگیرکردنی ئەمریکا، ڕژێمی بەعسی لە دەسەڵاتدا نەمان. لە سایەی نەزانین و دواکەوتوویی و ناشارەزایی ئەمریکا لە سروشتی پەیوەندییە سیاسییەکان و کۆمەڵایەتییەکان و ڕۆشنبیرییەکان و هزرییەکان و ئاینییەکان، بە تایبەتیش لە بارەی پەیوەندی شیعە مەزهەبەکانی عێراق لەگەڵ ئێراندا. ئێران هەژموونی خۆی سەلماند و لە ڕێی لایەنگیرەکانییەوە لە عێراقدا، بەشایی سیاسی پڕکردەوە. هێزە کوردییەکانیش لە بەڕێوەبردنی عێراقدا، لە میانەی قبوولکردنیان بە پشکایەتی تایفەگەری و نەتەوەیی بە پرۆژەکەی ئێران ڕازی بوون. سوننەکانی عێراقیش تامی ئەوەیان چێشت، کە عێراقی ئەمڕۆ ببێت بە ژێردەستەی داگیرکەری ئێرانی، لە رووە بڕیاری سیاسی و پاشکۆی ئابوورییەوە. بە بازاڕکردنی عێراق بە فرۆشتنی کاڵای ئێرانی ولاتانە تری ناوچەکە.
بەڵام ئایا ئەمە گەورەترین مەترسییە کە ڕووبەڕووی عێراق و گەلەکەی بۆتەوە؟
مەترسی گەورەی داگیرکردنی عێراق لە لایەن ئێرانەوە، قورخکردنی بڕیارە سیاسییەکانی ئەمڕۆ نییە، سەرەڕای مەترسییەکانیان. ترس لە ژمارەی میلیشیاکانیان کە هاوبەستەبوونیان بە ئیران هەیە یان نییانە نییە، کە ناتوانن لە کۆگردی شیعەکان بە چاودێری ئێران دەربچن. ترس لەوەشدا نییە، کە عێراق بووە بە بازاڕێک بۆ کاڵا و بەرهەمەکانی ئێران و دەوڵەتانی تری ناوچەکە.
بەڵکو مەترسییە گەورەکە کە لە داگیرکردنی هزری و ڕۆشنبیری و

مەزهەبی دایە.
ئێرانی ئەمڕۆ، رۆشنبیری ئاینی تایفەگەری بەسەر عێراقدا سەپاندووە. لە میانەی ناوەندە رۆشنبیری و ئاینی و قوتابخانەکانی کە لە پارێزگاکانی خوارووی عێراقدا، کە شارەکانیان شیعەن. بە تایبەتیش لە شاری (بەسرە)ی سنووریدا.
هەروەهاش لە لایەن باڵە سەربازییەکان و میلیشیاکانییەوە، لە ناوچەکانی دەوروبەری بەغدا و پارێزگاکانی دیالە و سەلاحەدین و کەرکووکدا، گۆڕانکاری دیموگرافی دەکات. بەلکو لە دەشتی (نەینەوا) شدا دەستی بەسەر ناوچەکانی کریستیانەکاندا گرتووە.
ئەوەشی کردووە و دەیکات، بە ئاسانکاری لە لایەن دەسەڵاتدارانی عێراقەوە، بە ئاسانی (رەگەزنامەی عێراقی) یان بە هەزار گەر زیاتر نەبن، بە شیعەکانی ئیرانییان بەخشیون. ئەمەش لە پێناوی دوو مەبەستدا، یەکەمیان: بە گۆڕینی دیموگرافیای عێراق. دووەمیشیان: ئەو ئێرانییانەی کە رەگەزنامەی عێراقییان وەرگرتووە، سەنگێکی هەڵبژاردن و میلیشیاییان هەیە. سیخوڕیش بۆ ئێران دەکەن. هەروەها دەستیشیان لە ئاژاوەگێڕی و تێکدا هەیە.
لە میانەی داگیرکردنی هزر و رۆشنبیری و مەزهەبی عێراق لە لایەن ئێرانەوە، ئیمپریالیزمی ئێرانی لە عێراقدا، بە ئیمپریالیزمێکی درێژخایەن دادەنرێت. شوێنەوارە زیانەکانی، زۆر لە زیانەکانی هەموو شێوەکانی ئیمپریالیزمی تازە و کۆن زۆر زیاترن.
بۆ ئەوەی عێراق لە کارەساتەکانی ئەم ئیمپریالیزمە رزگاری بێت، گەلی عێراق پێویستی بە راپەڕینێکی هزری رۆشنبیری هەیە. لە سایەی دەسەڵاتێکی ژیر و دڵسۆزدا. لەوانەیە بۆ رزگاربوون لە کاریگەرییەکانی ئەم ئیمپریالیزمە، چەند دەیەکی پێبچێت. بە تایبەتیش رێژەی هۆشیاری زۆر قەتیس ماوە لە بەردەم بڵاوبوونەوەی چەمکی نەزانین و دواکەوتندا، بە تایبەتەش دواکەوتنی ئایینی.
کە ئێران لە رێی نۆکەرەکانییەوە، بە شێوەیەکی بەرنامەڕێژی پاڵپشتی لێدەکات.

(*) نووسینی: زەکی رەزا .. وەرگێڕانی: رەزا شوان

دەقی ئەم نووسینە لە رۆژی (١٢/ یانوار/٢٠٢٢) لە سایتی (میدل ایست اونلاین) دا

بە زمـــانی عەرەبـــی بڵـــاوکراوتەوە. بە دەســـتکارییەکی کەمەوە،
وەرمگێراوە بۆ کوردی
رەزا شـوان